

Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitaplarının Dinleme Stratejileri Açısından İncelenmesi

Aslı Maden*, Abdulvahap Avşar**

Makale Geliş Tarihi:26/02/2025

Makale Kabul Tarihi:23/09/2025

DOI: 10.35675/befdergi.1647731

Öz

Bu araştırmada 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarında yer alan dinleme stratejilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, 5. Sınıfta dinleme öncesinde 5 farklı dinleme stratejisi içeren 12 etkinlik, dinleme sırasında 3 farklı dinleme stratejisi içeren 10 ve dinleme sonrasında 7 farklı dinleme stratejisi içeren 18 etkinlik tespit edilmiştir. 6. sınıfta dinleme öncesinde 3 farklı dinleme stratejisi içeren 10 etkinlik, dinleme sırasında 2 farklı dinleme stratejisi içeren 6 ve dinleme sonrasına yönelik 4 farklı dinleme stratejisi içeren 6 etkinlik belirlenmiştir. 7. sınıfta dinleme öncesinde 4 farklı dinleme stratejisi içeren 12, dinleme sırasında 1 ve dinleme sonrasına ait 7 farklı dinleme stratejisi içeren 12 etkinlik tespit edilmiştir. 8. sınıf kitabında ise dinleme öncesinde 4 farklı dinleme stratejisi içeren 7 etkinlik, dinleme sırasında yönelik 1 ve dinleme sonrasında 7 farklı dinleme stratejisi içeren 16 etkinlik bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dinleme stratejileri, Türkçe, Türkçe ve Türk kültürü.

Analysis of Turkish and Turkish Culture Textbooks in Terms of Listening Strategies

Abstract

The present study sought to ascertain the listening strategies employed in Turkish and Turkish Culture textbooks for students in grades five, six, seven and eight. The document analysis method, a qualitative research approach, was employed, and the data were classified according to the listening strategies defined by Kurudayıoğlu and Kiraz (2020). The findings demonstrated that in the 5th-grade books, there were 12 activities with 5 strategies before listening, 10 with 3 during listening, and 18 with 7 following listening. In the sixth grade, ten activities were identified, incorporating three strategies before listening, six during listening, and six post-listening. The 7th-grade books comprised 12 activities with 4 strategies: 4 before, 1 during, and 12 with 7 after listening. In the eighth grade, there were seven activities with four strategies before listening, one during listening, and sixteen with seven strategies following listening.

Keywords: Listening strategies, Turkish, Turkish and Turkish culture.

* Doç. Dr., Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Bayburt, Türkiye, asmaden25@gmail.com, ORCID: [0000-0002-3336-0198](https://orcid.org/0000-0002-3336-0198)

** Bilim Uzmanı, Yunus Emre Enstitüsü, vahapvsr@gmail.com, ORCID: [0000-0002-2290-8445](https://orcid.org/0000-0002-2290-8445)

Kaynak Gösterme: Maden, A., & Avşar, A. (2026). Türkçe ve Türk kültürü ders kitaplarının dinleme stratejileri açısından incelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(49), 75-93.

Giriş

Türkçe dersleri dinleme, konuşma, okuma ve yazma temel dil becerilerini geliştirme ve dili en güzel şekilde kullanma amacıyla yapılmaktadır. Türkçe dersindeki başarı ya da başarısızlığın diğer dersleri de etkilemesi Türkçe dersinin önemini göstermektedir. Dört temel dil becerisinden biri olan dinleme, anne karnında başlayan ve edinilen ilk beceridir. Dinleme, günlük iletişimin temelini oluşturması hasebiyle en çok kullanılan anlama becerisidir. Ancak hayatın her anında bireylerin karşısına çıkan ve en çok kullanılan dinleme becerisi eğitiminin çok fazla önemsenmediği bilinmektedir (Doğan, 2010). Strateji, hedefe giden yol demektir. Alan yazınında strateji, yöntem ve teknik kavramları sık sık karıştırılsa da strateji, yöntem ve tekniği içine alan bütünsel bir kavramdır (Bayram & Aktaş, 2021). Stratejiyle yöntem ve teknik belirlenir ve eğitim- öğretim yolu seçilir.

İki dillilik kavramını İngilizcede *Bilingualism* sözcüğü karşılamaktadır. Bilingualism, Latince iki anlamına gelen *bi* ve dilbilim anlamına gelen *lingualism* kelimelerinden oluşmuştur. İkinci dil, göç koşullarına bağlı olarak ana dil ve yabancı dilden farklı olarak çevreden edinilen dildir (Karaca, 2023). İki dillilik, dilsel ölçütlere göre eşgüdümlü iki dillilik (ordinate bilingualism), eklemeli iki dillilik (compound bilingualism) ve bağımlı iki dillilik (subordinate bilingualism) şeklinde 3 gruba ayrılmaktadır. Eşgüdümlü iki dillilikte bireyler, konuştuğu her iki dili de farklı toplumsal alanlarda edinmiştir. Eklemeli iki dillilik, bireyin yakın çevresindeki kişilerin bazı durumlarda birinci, bazı durumlarda ise ikinci dili konuşmaları anlamına gelirken Bağımlı iki dillilik ise birinci dilin yardımıyla ikinci dilin kurs veya okulda öğrenilmesidir (Yılmaz, 2014).

Türkçe ve Türk Kültürü dersleri, Türklerin yaşadığı birçok ülkede Türk çocuklarının Türkçeyi daha iyi anlayıp konuşabilme ve Türk kültürünü tanımaları için yapılmaktadır. Yurtdışında yaşayan Türk çocuklarına Türkçe öğretmek için 1969, 1980, 1981 1986, 2000, 2006, 2009 ve 2018 yıllarında öğretim programları hazırlanmıştır (Gülbüz Us & Ercan Güven, 2022). Ancak 1969, 1980, 1981 1986, 2000 ve 2006 yıllarında hazırlanan öğretim programlarına bağlı kalınarak dersler yapılmış ve bir ders kitabı hazırlanmamıştır. Yıllar içinde ders materyallerinin öğretmenler tarafından hazırlanması ve materyallerin yetersiz kalması gibi etkenler derslere karşı ilgilinin azalmasına neden olmuştur. 2009 ve 2018 öğretim programlarını uygulama adına ise ders kitapları hazırlanmıştır (Çelik & Gülcü, 2016). Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkçe ve Türk Kültürü ders kitapları öğretimde kullanılmasıyla birlikte alandaki materyal eksikliği giderilmeye çalışılmıştır.

Ders kitapları eğitim ve öğretim sürecinde en çok başvurulmuş ders materyalleri arasında yer alır. Öğretim programlarında yer alan teorik bilgilerin aktarılmasını sağlamanın yanı sıra alıştırmalar, görseller ve hedef kitleye göre hazırlanan metinler aracılığıyla da ders sürecini eğlenceli hâle getiren ders kitapları, Özcan'a (2013) göre öğretmen ve öğrenci arasında bağ oluşturan materyallerdir. Türkçe ve Türk Kültürü

ders kitapları Türkçenin millî birlik ve bütünlük için temel bir unsur ve dünya dilleri arasında önemli bir yere sahip olduğunu öğrencilere fark ettirme, öğrencilerin dinlediklerini, izlediklerini ve okuduklarını tam ve doğru anlayabilmelerini sağlama, kelime dağarcıklarını zenginleştirerek Türkçeyi doğru, güzel ve etkili bir şekilde kullanma, millî değerlerin farkına varılması ve dört temel dil becerisinin geliştirilmesi için hazırlanmıştır (MEB, 2006).

Alan yazını tarandığında Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarıyla ilgili yapılan araştırmalar arasında; kitapların öğretmen görüşlerine göre incelenmesi (Çelik & Gülcü, 2016; Arıcı & Kırkkılıç, 2017), kitapların okunabilirliği (Özcan, 2013), kitapların programdaki kazanımlara uygunluğu (Uçgun, 2018), kitaplarda geçen özel isimlerin kültüre göre incelenmesi (Yeşilyurt, 2021), dinleme etkinliklerinin incelenmesi (Ercan Güven & Gürbüz Us, 2020), kitaplardaki söz varlığı unsurların incelenmesi (Katı & Baş, 2023), konuşma etkinliklerinin incelenmesi (Serin & Arslan, 2023), okuma metni sorularının incelenmesi (Polat & Başaran, 2023) ve kitaplardaki atasözü öğretimini (Mete vd., 2019) alan çalışmalara rastlanılmaktadır. Buna karşın alan yazınında, Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarında yer alan dinleme etkinliklerinin dinleme stratejileri açısından incelenmediği tespit edilmiştir. Bu bağlamda, günlük iletişimde en çok kullanılan ve en çok ihmal edilen beceri olan dinleme becerisini geliştirmeye dair etkinliklerin strateji kullanımı açısından incelenmesinin alan yazınına katkı sunacağı değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmada, Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarında yer alan dinleme etkinliklerinin dinleme stratejileri açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçtan hareketle aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. 5. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabında yer alan dinleme etkinliklerinde hangi dinleme stratejileri kullanılmıştır?
2. 6. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabında yer alan dinleme etkinliklerinde hangi dinleme stratejileri kullanılmıştır?
3. 7. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabında yer alan dinleme etkinliklerinde hangi dinleme stratejileri kullanılmıştır?
4. 8. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabında yer alan dinleme etkinliklerinde hangi dinleme stratejileri kullanılmıştır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarında yer alan dinleme etkinliklerinin dinleme stratejileri açısından incelenmesini amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımı tercih edilmiştir. Neuman'e göre "Nitel araştırmalarda determinist yaklaşım ön planda tutulmaz ve olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmaz. Sayısal verilere ve

istatistiklere daha az yer verilirken sözlü ve nitel analizlere daha çok vurgu yapılır. Nitel araştırmalar olayların ve bağlamların dilini kullanır, olayları bağlam içerisinde inceler. Sorunları, içerisinde oluşup geliştiği değerler sisteminden yalıtarak analiz etmez, durumlara egemen olan ilişkiler ağını kendi doğal ortamında yorumlamaya veya bunların anlamlarını ortaya çıkarmaya çalışır” (akt. Karataş, 2015, s.64).

Araştırma Materyali

Araştırmanın materyali, yurt dışındaki Türk çocuklarına Türkçeyi ve Türk kültürünü öğretmeyi amaçlayan 2018 yılında Talim ve Terbiye Kurulu tarafından kabul edilen ve uygulamaya konulan Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarından (5, 6, 7 ve 8) oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri doküman incelemesi tekniği ile toplanmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen, olay veya olgular hakkında, bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Dokümanlar, nitel araştırmalarda, etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır” (Yıldırım & Şimşek, 2021). Araştırma kapsamında toplanan veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi, metin ya da bir doküman içinde var olan bazı karakterler ve metinler içerisinde sistematik bir şekilde sınıflandırma yoluyla sonuçlar elde etmek için kullanılan bir araştırma tekniğidir (Stone vd., 1966, s. 213). Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarından toplanan verileri her iki araştırmacı Kurdayoğlu ve Kiraz’ın (2020) belirlediği dinleme stratejilerine göre ayrı ayrı tasniflemiştir. Etkinliklerdeki stratejileri belirleme n=2 arasındaki uyuma göre yapılmış ve farklı strateji tespit edilen etkinliklerde iki alan uzmanı görüşü alınmıştır. Kurdayoğlu ve Kiraz (2020) tarafından belirlenen dinleme stratejileri Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1.

Kurdayoğlu ve Kiraz (2020) Tarafından Belirlenen Dinleme Stratejileri

Dinleme Stratejileri		
Dinleme Öncesi	Dinleme Sırası	Dinleme Sonrası
Tahminde Bulunma	Tahmin Çalışmaları	Çıkarımda Bulunma
Amaç Belirleme	Not Alma	Soru Çalışmaları
Hazırlık Yapma	Zihinde Canlandırma	Tamamlama Çalışmaları
Ön Bilgileri Harekete Geçirme	Soru Çalışmaları	Özetleme
Sözcüklerle Çalışma	Vurgu ve Tonlamalara Dikkat	Değerlendirme
Beyin Fırtınası Yapma	Tekrar Dinleme	Yeniden İfade Etme
Zihinde Canlandırma	İlişkilendirme	Başlık Üretme
Tür, Yöntem ve Teknik	Karşılaştırma	Tartışma
Belirleme		

Ana Hatları Belirleme	Analiz Etme	Neden-Sonuç İlişkileri Kurma
Tanıtma	Dinlenenleri Tekrar Etme	Öz Değerlendirme
Sorularla Çalışma	Örgütleyici Tablolarla Çalışma	Sorgulama
	Analoji Kurma	Örgütleyici Tablolarla Çalışma
	Empati Kurma	Karşılaştırma
	Sözcüklerle Çalışma (Anahtar kelimeler, bilinmeyen kelimeler)	Eleştirme
	Konu Tespiti Yapma	Geri Bildirimde Bulunma
	Ana Fikir Tespiti Yapma	
	İşaretlemler Yapma	
	Sınıflama	
	Sıralama	
	Başlık Üretme	
	Çözüm Üretme	
	Ara Özet Yapma	

Tablo 1 incelendiğinde, Kurudayıoğlu ve Kiraz (2020) tarafından tasniflenen dinleme stratejilerinin dinleme öncesinde 11, dinleme sırasında 22 ve dinleme sonrasında 15 olmak üzere toplamda 48 stratejiden oluştuğu görülmektedir.

Güvenirlilik

Araştırmanın güvenirliği Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen [Güvenirlilik= Görüş birliği/ (görüş birliği+görüş / (100)] formülüne göre hesaplanmıştır. İki araştırmacının kodlamaları arasındaki uyuma dair hesaplama sonucunda araştırmanın güvenirliği %90 olarak bulunmuştur. Hesaplama sonucunun %70'in üzerinde çıkması Miles ve Huberman (1994) tarafından da kabul edildiği üzere, araştırmanın güvenilir olduğunu göstermektedir.

Bulgular

Bu bölümde çalışmanın alt sorularından hareketle tespit edilen bulgular sunulmuştur.

5. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabındaki dinleme etkinliklerinde kullanılan stratejiler Tablo 2'de gösterilmiştir:

Tablo 2.

5. Sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitabında Yer Alan Dinleme Etkinlikleri

Dinleme Stratejileri	Sıklık	Toplam
Dinleme Öncesi		12

Tahminde Bulunma	-	
Amaç Belirleme	5	
Hazırlık Yapma	2	
Ön Bilgileri Harekete Geçirme	3	
Sözcüklerle Çalışma	-	
Beyin Fırtınası Yapma	-	
Zihinde Canlandırma	-	
Tür, Yöntem ve Teknik Belirleme	1	
Ana Hatları Belirleme	-	
Tanıtma	-	
Sorularla Çalışma	1	
Dinleme Sırası		6
Tahmin Çalışmaları	1	
Not Alma	4	
Zihinde Canlandırma	-	
Soru Çalışmaları	-	
Vurgu ve Tonlamalara Dikkat Etme	-	
Tekrar Dinleme	-	
İlişkilendirme	-	
Karşılaştırma	-	
Analiz Etme	-	
Dinlenenleri Tekrar Etme	-	
Örgütleyici Tablolarla Çalışma	1	
Analoji Kurma	-	
Empati Kurma	-	
Sözcüklerle Çalışma (Anahtar kelimeler, bilinmeyen kelimeler)	-	
Konu Tespiti Yapma	-	
Ana Fikir Tespiti Yapma	-	
İşaretlemeler Yapma	-	
Sınıflama	-	
Sıralama	-	

Başlık Üretme	-	
Çözüm Üretme	-	
Ara Özet Yapma	-	
Dinleme Sonrası		18
Çıkarımında Bulunma	1	
Soru Çalışmaları	10	
Tamamlama Çalışmaları	2	
Özetleme	-	
Değerlendirme	1	
Yeniden İfade Etme	2	
Başlık Üretme	1	
Tartışma	-	
Neden-Sonuç İlişkileri Kurma	-	
Öz Değerlendirme	-	
Sorgulama	-	
Örgütleyici Tablolarla Çalışma	-	
Karşılaştırma	-	
Eleştirme	-	
Geri Bildirimde Bulunma	1	
Toplam	36	36

Tablo 2'ye bakıldığında 5. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabında dinleme öncesinde 5 farklı strateji içeren 12 etkinlik, dinleme sırasında 3 farklı strateji içeren 6 ve dinleme sonrasında 7 farklı strateji içeren 18 etkinlik olduğu görülmektedir. Dinleme süreçlerinin geneline bakıldığında ise 36 etkinliğe yer verildiği ve bu etkinliklerde 15 farklı strateji kullanıldığı tespit edilmiştir.

6. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabındaki dinleme etkinliklerinde kullanılan stratejiler Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3.

6. Sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitabında Yer Alan Dinleme Etkinlikleri

Dinleme Stratejileri	Sıklık	Toplam
Dinleme Öncesi		10
Tahminde Bulunma	-	
Amaç Belirleme	6	
Hazırlık Yapma	3	

Ön Bilgileri Harekete Geçirme	-	
Sözcüklerle Çalışma	-	
Beyin Fırtınası Yapma	1	
Zihinde Canlandırma	-	
Tür, Yöntem ve Teknik Belirleme	-	
Ana Hatları Belirleme	-	
Tanııtma	-	
Sorularla Çalışma	-	
Dinleme Sırası		6
Tahmin Çalışmaları	2	
Not Alma	4	
Zihinde Canlandırma	-	
Soru Çalışmaları	-	
Vurgu ve Tonlamalara Dikkat Etme	-	
Tekrar Dinleme	-	
İlişkilendirme	-	
Karşılaştırma	-	
Analiz Etme	-	
Dinlenenleri Tekrar Etme	-	
Örgütleyici Tablolarla Çalışma	-	
Analoji Kurma	-	
Empati Kurma	-	
Sözcüklerle Çalışma (Anahtar kelimeler, bilinmeyen kelimeler)	-	
Konu Tespiti Yapma	-	
Ana Fikir Tespiti Yapma	-	
İşaretlemler Yapma	-	
Sınıflama	-	
Sıralama	-	
Başlık Üretme	-	
Çözüm Üretme	-	
Ara Özet Yapma	-	
Dinleme Sonrası		6

Çıkarımında Bulunma	-	
Soru Çalışmaları	2	
Tamamlama Çalışmaları	-	
Özetleme	2	
Değerlendirme	-	
Yeniden İfade Etme	1	
Başlık Üretme	-	
Tartışma	-	
Neden-Sonuç İlişkileri Kurma	-	
Öz Değerlendirme	-	
Sorgulama	-	
Örgütleyici Tablolarla Çalışma	-	
Karşılaştırma	-	
Eleştirme	-	
Geri Bildirimde Bulunma	1	
Toplam	22	22

Tablo 3'e göre 6. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabında dinleme öncesinde 3 farklı strateji içeren 10, dinleme sırasında kullanılacak 2 farklı strateji içeren 6 ve dinleme sonrasında ise 4 farklı dinleme stratejisi içeren 6 etkinlik bulunmaktadır. Genele olarak ise 22 etkinliğe yer verildiği ve bu etkinliklerde 9 farklı strateji kullanıldığı tespit edilmiştir.

7. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabındaki dinleme etkinliklerinde kullanılan stratejiler Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4.

7. Sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitabında Yer Alan Dinleme Etkinlikleri

Dinleme Stratejileri	Sıklık	Toplam
Dinleme Öncesi		12
Tahminde Bulunma	-	
Amaç Belirleme	4	
Hazırlık Yapma	3	
Ön Bilgileri Harekete Geçirme	3	
Sözcüklerle Çalışma	-	
Beyin Fırtınası Yapma	-	

Zihinde Canlandırma	-	
Tür, Yöntem ve Teknik Belirleme	2	
Ana Hatları Belirleme	-	
Tanıtma	-	
Sorularla Çalışma	-	
Dinleme Sırası		1
Tahmin Çalışmaları	1	
Not Alma	-	
Zihinde Canlandırma	-	
Soru Çalışmaları	-	
Vurgu ve Tonlamalara Dikkat Etme	-	
Tekrar Dinleme	-	
İlişkilendirme	-	
Karşılaştırma	-	
Analiz Etme	-	
Dinlenenleri Tekrar Etme	-	
Örgütleyici Tablolarla Çalışma	-	
Analoji Kurma	-	
Empati Kurma	-	
Sözcüklerle Çalışma (Anahtar kelimeler, bilinmeyen kelimeler)	-	
Konu Tespiti Yapma	-	
Ana Fikir Tespiti Yapma	-	
İşaretlemeler Yapma	-	
Sınıflama	-	
Sıralama	-	
Başlık Üretme	-	
Çözüm Üretme	-	
Ara Özet Yapma	-	
Dinleme Sonrası		12
Çıkarımda Bulunma	1	
Soru Çalışmaları	3	
Tamamlama Çalışmaları	3	
Özetleme	-	

Değerlendirme	1	
Yeniden İfade Etme	-	
Başlık Üretme	-	
Tartışma	1	
Neden-Sonuç İlişkileri Kurma	-	
Öz Değerlendirme	-	
Sorgulama	-	
Örgütleyici Tablolarla Çalışma	-	
Karşılaştırma	-	
Eleştirme	2	
Geri Bildirimde Bulunma	1	
Toplam	25	25

Tablo 4'e bakıldığında, 7. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabında dinleme öncesinde 4 farklı strateji içeren 12 etkinlik, dinleme sırasına yönelik 1 etkinlik ve dinleme sonrasında 7 farklı dinleme strateji içeren 12 etkinlik bulunmaktadır. Dinleme süreçlerinin geneline bakıldığında ise 25 etkinliğe yer verildiği ve bu etkinliklerde 12 farklı strateji kullanıldığı tespit edilmiştir.

8. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabındaki dinleme etkinliklerinde kullanılan stratejiler Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5.

8. Sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitabında Yer Alan Dinleme Etkinlikleri

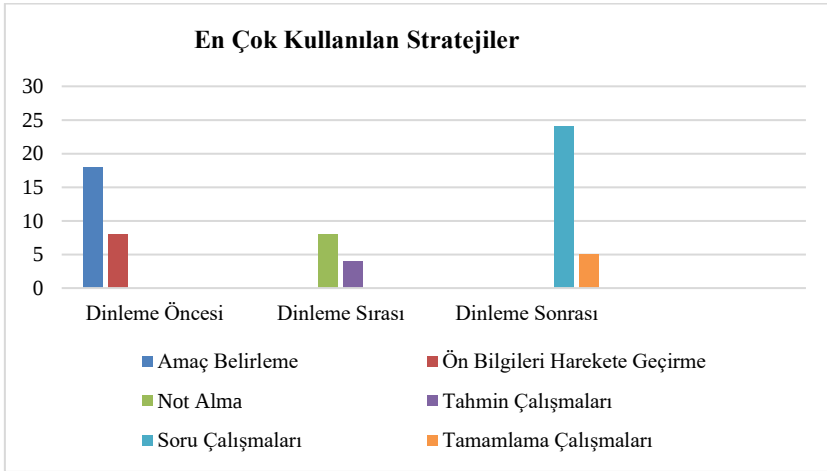
Dinleme Stratejileri	Sıklık	Toplam
Dinleme Öncesi		7
Tahminde Bulunma	1	
Amaç Belirleme	3	
Hazırlık Yapma	1	
Ön Bilgileri Harekete Geçirme	2	
Sözcüklerle Çalışma	-	
Beyin Fırtınası Yapma	-	
Zihinde Canlandırma	-	
Tür, Yöntem ve Teknik Belirleme	-	
Ana Hatları Belirleme	-	
Tanıtmaya	-	

Sorularla Çalışma	-	
Dinleme Sırası		1
Tahmin Çalışmaları	-	
Not Alma	-	
Zihinde Canlandırma	-	
Soru Çalışmaları	-	
Vurgu ve Tonlamalara Dikkat Etme	-	
Tekrar Dinleme	-	
İlişkilendirme	-	
Karşılaştırma	-	
Analiz Etme	-	
Dinlenenleri Tekrar Etme	1	
Örgütleyici Tablolarla Çalışma	-	
Analoji Kurma	-	
Empati Kurma	-	
Sözcüklerle Çalışma (Anahtar kelimeler, bilinmeyen kelimeler)	-	
Konu Tespiti Yapma	-	
Ana Fikir Tespiti Yapma	-	
İşaretlemeler Yapma	-	
Sınıflama	-	
Sıralama	-	
Başlık Üretme	-	
Çözüm Üretme	-	
Ara Özet Yapma	-	
Dinleme Sonrası		16
Çıkarımda Bulunma	-	
Soru Çalışmaları	9	
Tamamlama Çalışmaları	-	
Özetleme	1	
Değerlendirme	1	
Yeniden İfade Etme	-	
Başlık Üretme	-	
Tartışma	1	
Neden-Sonuç İlişkileri Kurma	-	
Öz Değerlendirme	-	

Sorgulama	-	
Örgütleyici Tablolarla Çalışma	-	
Karşılaştırma	1	
Eleştirme	2	
Geri Bildirimde Bulunma	1	
Toplam	24	24

Tablo 5’te görüleceği üzere 8. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabında dinleme öncesinde 4 farklı strateji olmak üzere toplamda 7, dinleme sırasında 1 ve dinleme sonrasında 7 farklı dinleme stratejisi olmak üzere toplamda 16 stratejiye dair etkinlik bulunmaktadır. 8. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabının geneline bakıldığında ise 24 etkinliğe yer verildiği ve bu etkinliklerde 12 farklı strateji kullanıldığı tespit edilmiştir.

Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarındaki dinleme etkinliklerinde en çok kullanılan dinleme stratejileri Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Türkçe ve Türk kültürü ders kitaplarında en çok kullanılan dinleme stratejileri

Şekil 1’de Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarındaki dinleme etkinliklerinde en çok kullanılan dinleme stratejileri görülmektedir. Grafik 1’e göre dinleme öncesinde Amaç Belirleme (f=18) ve Ön Bilgileri Harekete Geçirme (f=8) stratejileri, dinleme sırasında Not Alma (f=8) ve Tahmin Çalışmaları (f=4) stratejileri ve dinleme sonrasında ise Soru Çalışmaları (f=24) ve Tamamlama Çalışmaları (f=5) stratejileri etkinliklerde en çok kullanılan stratejilerdir.

Sonuç ve Tartışma

Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarındaki dinleme etkinliklerinde kullanılan stratejileri belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada bulgulardan hareketle şu sonuçlara ulaşılmıştır:

5. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabında dinleme öncesine ait 12 etkinlikte dinleme stratejisi tespit edilmiş ve bu etkinliklerde 5 farklı strateji kullanıldığı, dinleme sırasında 6 etkinlikte dinleme stratejisine ulaşılmış ve 3 farklı strateji kullanıldığı tespit edilmiştir. Dinleme sonrasına bakıldığında ise 7 farklı dinleme stratejisi olmak üzere toplamda 18 stratejiye dair etkinlik olduğu görülmüştür. 5. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabında dinleme süreçlerinin geneline bakıldığında ise 36 etkinliğe yer verildiği ve bu etkinliklerde 15 farklı strateji kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Etkinliklerin çeşitli olduğu ancak bazı stratejilerin çokça kullanılması ve bazılarının ise kullanılmaması stratejilerin dengeli bir şekilde kullanılmadığını gösterir. 6. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabında dinleme öncesinde 10 etkinlikte toplamda 3 farklı strateji, dinleme sırasında 6 etkinlikte toplamda 2 farklı strateji ve dinleme sonrasında ise 6 etkinlikte 4 farklı dinleme stratejisi tespit edilmiştir. Kitabın geneline bakıldığında ise 22 dinleme etkinliğine ulaşıldığı ve bu etkinliklerde 9 farklı strateji kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Kitabın genelinde etkinlik sayısının ve farklı strateji kullanımının az olması bir eksiklik olarak nitelendirilebilir. 7. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabında dinleme öncesinde 12 etkinlikte 4 farklı strateji, dinleme sırasında yönelik 1 etkinlik ve dinleme sonrasına ait 7 farklı dinleme stratejisi olmak üzere toplamda 12 stratejiye dair etkinliğin varlığı tespit edilmiştir. Dinleme süreçlerinin genelinde ise 25 etkinliğe yer verildiği ve bu etkinliklerde 12 farklı strateji kullanıldığı saptanmıştır. Dinleme sırasında yalnızca 1 etkinlik tespit edilmesi ve yine farklı strateji kullanımının az olması bir eksiklik olarak görülmektedir. 8. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabında dinleme öncesinde 7 etkinlikte 4 farklı strateji, dinleme sırasında 1 etkinliğe yer verildiği ve dinleme sonrasında 16 etkinlikte 7 farklı dinleme stratejisine ulaşılmıştır. 8. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabının geneline bakıldığında 24 etkinlik tespit edilmiş ve bu etkinliklerde 12 farklı strateji kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. 8. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabında da dinleme sırasında yönelik 1 etkinlik tespit edilmesi ve strateji kullanımının çeşitli olmadığı görülmüştür. Vandergrift (1997) dinleme sırasında kullanılan stratejilerin öğrenmeye önemli oranda etki ettiğini ve kalıcılığı arttırdığını ifade etmiştir. Ancak kitapların geneline bakıldığında dinleme sırası stratejilerinin çok fazla kullanılmadığı bulgulanmıştır. Kaplan (2021) da 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında dinleme stratejilerinin dengeli bir şekilde dağılım göstermediğini tespit ederek aynı bulguya ulaşmıştır. Çevik ve Güneş (2017), 5. ve 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki etkinlikleri incelemiş ve dinleme etkinliklerinin diğer beceri etkinliklerine kıyasla çokça yer verilmediği ifade ederek bu çalışmayla benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Ercan Güven ve Gürbüz Us (2020) da Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarında dinleme etkinliklerinin az olduğunu tespit ederek bu çalışmayı destekleyen bir sonuç elde etmişlerdir.

Sonuç olarak Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarında 5. sınıf kitabında dinleme etkinliklerinin çeşitli olduğu ancak farklı strateji kullanımı konusunda kitabın yetersiz kaldığı, 6. sınıf kitabında hem etkinlik sayısının az olduğu hem de farklı stratejilerin kullanılmadığı, 7. ve 8. sınıf kitaplarında ise dinleme sırasına yönelik yalnızca 1 etkinliğin tespit edildiği ve etkinliklerin sayıca yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarında dinleme öncesinde amaç belirleme ve ön bilgileri harekete geçirme stratejileri, dinleme sırasında not alma ve tahmin çalışmaları stratejileri, dinleme sonrasında ise soru çalışmaları ve tamamlama çalışmaları stratejilerinin sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir. Kurdayıoğlu ve Yaşar (2014) 6. sınıf Türkçe dersi öğretmen kılavuz kitabında en fazla katılımsız dinlemeye yönelik etkinliklerin varlığını bulgularken, tahmin çalışmalarına yönelik ise yalnızca 1 etkinlik bulgulamışlardır. Maden ve Durmaz (2022) Yunus Emre Enstitüsü Yedi İklim Türkçe kitaplarında not alarak, dikte ve tahmin ederek dinlemeye çok az yer verildiğini tespit ederek farklı sonuçlara ulaşmışlardır. Kemiksiz (2016) ve Süğümlü ve Yüce (2020) ortaokul Türkçe ders kitaplarında en çok not alma stratejisine yer verildiğini tespit ederek bu araştırma ile benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Bu sonuçlar araştırmanın alan yazınında yapılan diğer çalışmalarla benzerlik ve farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Araştırma sonuçlarından hareketle şu önerilerde bulunulabilir:

Hazırlanacak ders kitaplarındaki etkinliklerde dinleme öncesi, sırası ve sonrasında yönelik stratejilerin kullanımı artırılmalı, etkinliklerde yer alacak olan stratejiler çeşitlendirilmelidir. Özellikle dinleme sırası etkinliklerinde strateji sayısının düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tüm sınıflarda dinleme sırasında kullanılan stratejilerin artırılması öğrencilerin aktif dinleme becerilerini geliştirebilir.

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada, Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi'nde belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergede *Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler* başlığı altında açıklanan eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik Kurul İzni

Etik Kurul Beyanı Bu çalışmada veriler, dokümanların incelenmesinden elde edilmiştir. Bu nedenle araştırma etik kurul izni gerektirmemektedir.

Yazarların Katkı Oranı

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı Çalışmanın planlanmasına, yürütülmesine ve yazılı hale getirilmesine birinci araştırmacı %60 ikinci araştırmacı %40 oranında katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması

Araştırmacıların, araştırma ile ilgili diğer kişiler ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Arıcı, B., & Kırkkılıç, H. A. (2017). Yurt dışında görev yapan Türkçe ve Türk Kültürü öğretmenlerinin Türkçe ve Türk kültürü derslerine ilişkin görüşleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(41), 480-500. <https://doi.org/10.16992/ASOS.12043>
- Bayram, B. & Aktaş, E. (2021). Anlama becerisi açısından okuma ve dinleme/izleme stratejilerinin Türkçe ders kitaplarındaki yeri. *OPUS International Journal of Society Researches*, 17 (35), 1823-1848. <https://doi.org/10.26466/opus.814783>
- Çelik, Y. & Gülcü, İ. (2016). Yurtdışında kullanılan Türkçe ve Türk kültürü ders kitaplarının öğretmen görüşleri açısından değerlendirilmesi. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 5(2), 287-296. <https://doi.org/10.14686/buefad.v5i2.5000183344>
- Çevik, A. & Güneş, F. (2017). Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(2), 272-286. <https://doi.org/10.16916/aded.288848>
- Deniz, K. (2019). *Türkçe ve Türk kültürü 5. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları*.
- Doğan, Y. (2010). Dinleme becerisini geliştirmede etkinliklerden yararlanma. *Türklük Bilimi Araştırmaları* (17), 263-274.
- Doğan, Y. (2019). *Türkçe ve Türk kültürü 6. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları*.
- Ercan Güven, A.N. & Gürbüz Us, R. (2020). Türkçe ve Türk Kültürü Kitaplarındaki dinleme becerisine yönelik etkinliklerin incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Eğitim Dergisi*, 5 (2), 1-23.
- Gürbüz Us, R. & Ercan Güven, A. N. (2022). Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarına yönelik Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programlarının karşılaştırılması. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12 (3), 1561-1576. <https://doi.org/10.24315/tred.1000387>
- Kaplan, K. (2021). Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme/izleme becerisini ölçmeye yönelik soruların yenilenmiş Bloom taksonomisine göre incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10 (1), 626-645. <https://doi.org/10.15869/itobiad.836238>
- Karaca, İ. (2023). “Türkçe artı iki” mümkün mü? Almanya’da yaşayan Türk gençlerinin çok dilliliği. *Dil Araştırmaları*, 17 (32), 113-132. <https://doi.org/10.54316/dilarastirmalari.1167476>
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Karatay, H. (2019). *Türkçe ve Türk kültürü 8. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları*.
- Katı, T. N. & Baş, B. (2023). Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitaplarının söz varlığı unsurları üzerine bir araştırma. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23 (2), 689-706. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2023.-1143503>

- Kemiksiz, Ö. (2016). Türkçe derslerindeki dinleme metinlerinde dinleme yöntem/teknik-i-metin türü ilişkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(1), 15-30.
- Kurudayıoğlu, M. & Kiraz, B. (2020). Dinleme stratejileri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(2), 386-409.
- Kurudayıoğlu, M. (2019). *Türkçe ve Türk kültürü 7. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları*.
- Kurudayıoğlu, M., & Yaşar, F. Ö. (2014). 6. sınıf Türkçe dersi öğretmen kılavuz kitaplarındaki dinleme metinlerinin dinleme yöntem ve teknikleri açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(2), 1-14.
- Maden, S., & Durmaz, N. (2022). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki etkinliklerde kullanılan yöntem ve teknikler. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (30), 172-192. <https://doi.org/10.54600/igdirsosbilder.1072788>
- Mete, F., Yeşilyurt, E. & Keskin H. (2019). İkidilli Türk çocukları için hazırlanan “Türkçe ve Türk Kültürü” kitaplarında atasözü öğretimi. *International Journal of Languages Education and Teaching*, 1(2), 174-183.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. (2. Baskı). SAGE Publications
- Millî Eğitim Bakanlığı, (2006), *Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı*. MEB.
- Özcan, E. (2013). 6.-7. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabının okunabilirliği ve hedef yaş düzeyine uygunluğu: Fransa örneği. *Sakarya University Journal of Education*, 1(2), 16-24.
- Polat, T. & Başaran, M. (2023). Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitaplarında yer alan okuma metni sorularının incelenmesi: 5. ve 6. seviye ders kitapları. *Temel Eğitim*, (17), 33-44.
- Serin, N. & Arslan, N. (2023). Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitaplarındaki konuşma etkinliklerinin incelenmesi. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 2027-2052. <https://doi.org/10.48146/odusobiad.1192252>
- Stone P J, Dunphy D C, Marshall S S, DM Ogilvie (1966) *The General Inquirer: A Computer Approach to Content Analysis*, The M.I.T. Press, Massachusetts.
- Süğümlü, Ü. & Yüce, S. N. (2020). Dinleme/izleme stratejilerine yönelik karşılaştırmalı bir çalışma: program ve ders kitapları. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(23), 202-215. <https://doi.org/10.33692/avasyad.731880>
- Uçgun, D. (2018). 1-5. sınıf “Türkçe ve Türk Kültürü Çalışma Kitapları” ndaki Türkçe dersi etkinliklerinin programdaki kazanımlara göre değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7(2), 1148-1160.
- Vandergrift, L. (1997). The Cinderella of communication strategies: Reception strategies in interactive listening. *The Modern Language Journal*, 81(4), 494-505.
- Yeşilyurt, Ş. (2021). Türkçe ve Türk kültürü ders kitaplarındaki özel adların kültürel unsur olarak incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö10), 81-117. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1011438>.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021), *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, M. Y. (2014). İki dillilik olgusu ve Almanya'daki Türklerin iki dilli eğitim sorunu. *Turkish Studies*, 9(3), 1641-1651.

Extended Abstract

Turkish lessons are designed to develop the basic language skills of listening, speaking, reading and writing and to use the language in the most beautiful way. The fact that success or failure in Turkish lessons affects other lessons shows the importance of Turkish lessons. Listening, one of the four basic language skills, is the first skill that starts in the womb and is acquired. Listening is the most widely used comprehension skill as it forms the basis of daily communication. However, it is known that the education and training of the most used listening skill, which is encountered by individuals in every moment of life, is not given much importance (Doğan, 2010). Strategy means the way to the goal. Although the concepts of strategy, method and technique are often confused in the literature, strategy is a holistic concept that includes method and technique (Bayram & Aktaş, 2021). With strategy, method and technique are determined and the way of education and training is chosen. Turkish and Turkish Culture courses are held in many countries where Turks live in order for Turkish children to better understand and speak Turkish and to recognize Turkish culture. Teaching programs were prepared in 1969, 1980, 1981, 1986, 2000, 2006, 2009 and 2018 to teach Turkish to Turkish children living abroad (Gürbüz Us & Ercan Güven, 2022). However, the lessons were conducted by adhering to the curricula prepared in 1969, 1980, 1981, 1986, 2000 and 2006 and a textbook was not prepared. Over the years, factors such as the preparation of course materials by teachers and the inadequacy of the materials caused a decrease in interest in the courses. In order to implement the 2009 and 2018 curricula, textbooks were prepared (Çelik & Gülcü, 2016). In this study, it was aimed to analyze the listening activities in Turkish and Turkish Culture textbooks in terms of listening strategies.

The material of the study consists of Turkish and Turkish Culture textbooks (5, 6, 7 and 8), which were adopted and put into practice by the Board of Education in 2018, aiming to teach Turkish and Turkish culture to Turkish children abroad. A qualitative approach was preferred in the study and the data were collected through document analysis technique. In the 5th grade Turkish and Turkish Culture textbook, listening strategies were identified in 12 activities before listening and 5 different strategies were used in these activities, listening strategies were found in 6 activities during listening and 3 different strategies were used. Looking at the post-listening period, it was seen that there were activities related to 18 strategies in total, including 7 different listening strategies. In the 5th grade Turkish and Turkish Culture textbook, it was concluded that 36 activities were included in the listening processes and 15 different strategies were used in these activities. Although the activities are varied, the fact that some strategies are used a lot and some are not used shows that the strategies are not used in a balanced way. In the 6th grade Turkish and Turkish Culture textbook, a total of 3 different strategies were identified in 10 activities before listening, 2 different

strategies in 6 activities during listening and 4 different listening strategies in 6 activities after listening. Looking at the book in general, it was concluded that 22 listening activities were reached and 9 different strategies were used in these activities. The low number of activities and the use of different strategies in the book can be characterized as a deficiency. In the 7th grade Turkish and Turkish Culture textbook, it was determined that there are 12 activities related to 12 strategies in total, including 4 different strategies in 12 activities before listening, 1 activity for listening order and 7 different listening strategies after listening. It was determined that 25 activities were included in the listening processes and 12 different strategies were used in these activities. The fact that only 1 activity was identified during listening and the use of different strategies was low is seen as a deficiency. In the 8th grade Turkish and Turkish Culture textbook, 4 different strategies in 7 activities before listening, 1 activity during listening and 7 different listening strategies in 16 activities after listening were reached. Looking at the 8th grade Turkish and Turkish Culture textbook in general, 24 activities were identified and it was concluded that 12 different strategies were used in these activities. In the 8th grade Turkish and Turkish Culture textbook, it was seen that 1 activity was identified for listening order and strategy use was not diverse. In the 5th, 6th, 7th and 8th grade Turkish and Turkish Culture textbooks, it was found that the strategies of Goal Setting and Mobilizing Prior Knowledge were frequently used before listening, the strategies of Note Taking and Prediction Studies were frequently used during listening, and the strategies of Question Studies and Completion Studies were frequently used after listening.